

מעט הזיקו, רק מכת הערוב שהיתה קשה, השם הפריש בין המצריים ובין ישראל.

כלומר האבן עזרא מדקדק מלשון הפסוקים, שהתורה רק אצל מכת ערוב מדגישה את ההפרדה שבין ישראל למצרים: 'והפליתי ביום ההוא את ארץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עִמָּד עִלְיָהּ לְבִלְתִּי הָיִית שָׁם עִרְב לְמַעַן תִּדַּע כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ'. אם אכן כל המכות פגעו רק במצרים מדוע הכתוב מתמהמה ומדגיש זאת לראשונה רק במכת ערוב, הרי כבר מהמכה הראשונה הפלה הקב"ה בין ישראל ומצרים! לכן סבור אבן עזרא, שהקב"ה הכה את המצרים בשלבים. בשלב ראשון, המכה פגעה במצרים ובעוצמה נמוכה יותר בישראל, בשלב השני הוכו רק המצרים, כך פרעה הבין, שעליו להקל מסבלם של היהודים. ובלשונו: 'ומדרך הסברא עתה החל פרעה להקל מעבודת ישראל, כאשר ראה, שהפריש השם בין ישראל ובין מצרים פחד לעשות להם רעה'.

הרדב"ז - רבי דוד בן זמרא יוצא בתקיפות כנגד פרשנותו של אבן עזרא, וכותב (שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תתיג): 'ומה שכתב הראב"ע כי מכת הדם והצפרדעים והכנים היה למצרים ולישראל אסור להאמין דבר זה' הרדב"ז סבור שאבן עזרא טועה גם בהבנת הכתובים משום, שמפורש בכל מכה, שהפגיעה היתה רק בעם המצרי: 'וַיַּחְפְּרוּ כָּל מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיָּאֵר מִיַּם לַשְּׂתוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לַשְּׂתוֹת מִמֵּי הַיָּאֵר'.

זאת ועוד, חז"ל הבינו שלא רק שמכת הדם לא פגעה בישראל אלא אפילו המכות הניבו שכר לישראל (שמות רבה פרשת וארא פרשה ט): 'אמר ר' אבין הלוי ברבי ממכת דם העשירו ישראל כיצד המצרי וישראל בבית אחד והגיגית מלאה מים ומצרי הלך למלאות הקיתון מתוכה מוציאה מליאה דם וישראל שותה מים מתוך הגיגית... וכשהיה לוקח מישראל בדמים היה שותה מים מכאן העשירו ישראל'.

כדי לקיים את דברי האבן עזרא נראה כי יש לחלק בין מכות שפגעו ואף הרגו בעלי חיים ואנשים כמו ערוב או ברד שבהם עם ישראל לא נפגע. אולם במכות שנגרם רק צער וסבל למצרים, גם ישראל הוכו אם כי מסתבר שזה נעשה בעוצמה חלשה יותר.

והסיבה שגם עם ישראל נפגע מאותם מכות, שהרי נאמר במפגש הראשון של משה רבינו עם עם ישראל 'וַיִּדְבֶּר מֹשֶׁה בְּנֶאֱמַר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מְקַצֵּר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה'. (הספורנו מבאר שהכוונה כפשוטו שלא יכלו להקשיב מחמת העבודה הקשה אבל) במדרש מובא: 'ר' יהודה בן בתירא אומר, הרי הוא אומר ולא שמעו אל משה מקוצר רוח וגו', וכי יש לך אדם שהוא מתבשר בשורה טובה ואינו שמח, נולד לך בן זכר, רבך מוציאך לחירות ואינו שמח?! אם כן למה נאמר ולא שמעו אל משה? אלא שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה'.

עם ישראל היה שקוע בעבודה זרה. חלפו שנים ונכנסה תרבות מצרית, שהיתה מורכבת מעבודה זרה. דור צעיר התחנך בתוך אורה של עבודה זרה וההרגל עשה את שלו. לכן היה צורך להכות גם בישראל על מנת להבין שמקומם אינו במצרים. וזה ההבדל בין יהודי לבין גוי, גוי כמה מכות שחוטף עדיין ימשיך לדבוק בעבודה זרה, שונה הדבר אצל היהודי מכה קלה יכולה לנער אותו ולגרום לו לעזוב את העבודה זרה ולהידבק בו יתברך.

בזה נבוא ונתרץ את הרמב"ם שמכת כינים היתה גם לעם ישראל, ולכאורה במה נשתנתה מכת כינים משאר מכות שבזה נפגעו עם ישראל?

אלא אצל מכת כינים הכירו חרטומי מצרים ואמרו: "אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הֵיא", ובה שונים ישראל מהמצריים, שעם ישראל על ידי הכרה זו עזבו את העבודה זרה של מצרים, ואילו המצריים נשארו בטומאתם.

המכה הראשונה בעשרת המכות היא מכת דם, רש"י (ז' י"ז) כותב מה הסיבה שהמכה הראשונה היתה שנהפך היאור לדם,

כי "ומצרים עובדים לנילוס לפיכך הלכה את יראתם ואח"כ הלכה אותם".

ולכאורה קשה, כי במכת ערוב פרק ח' פסוק כ"ב פרעה נותן רשות למשה להקריב קרבנות אבל בתוך ארץ מצרים ולא לצאת למדבר, ומשה מסרב משום "הן נזבח את תועבת מתרים לעיניהם ולא יקלונו", וההסבר כיון שהיו מצרים עובדים לצאן. א"כ מה היה האלהים של המצרים הנילוס או הצאן?

שאלה זו שואל רבינו פלטיאל אחד מהראשונים והוא מתרץ, שהיו להם אלהויות הרבה וכל אחד מהן עבד את הדבר שנצרך לו, בעלי הצאן עבדו את הצאן ואנשי האדמה את הנילוס.

על פי דבריו יש לומר, הרי גם פרעה עשה עצמו אלוה ואמר: "לי יאורי ואני עשיתיני", ויש לומר על פי דרכו של רבינו פלטיאל, שאותם מצריים שהיו "עובדי ציבור" ומקבלים משכורתם מפרעה היו רואים בפרעה את האלוה שלהם.

היינו אצל המצריים אמונתם היתה לפי ראות עיניהם, אם הפרנסה באה מהצאן - הצאן הוא האלהים, אם הפרנסה באה מהנילוס - היאור הוא האלהים, ואם הפרנסה באה מפרעה - פרעה הוא האלהים.

בזה נבוא ונבאר את המדרש שאומר כי פרעה לא לקה במכת דם וז"ל: את מוצא מכת דם לא לקה בה פרעה הרשע, שנאמר "ויפן פרעה ויבוא אל ביתו". ולמה כן? מפני שלשה דברים. אחד שבא וחזר למוטב. ועוד, שהאריך לו הקדוש ברוך הוא, שגדל משה בביתו. ועוד, כדי שיתגדל בעיני המצרים, ובאחרונה הוא לוקה. והוא לא חישב כן, אלא ולא שת לבו גם לזאת, ונתגאה. וכיון שבאת מכת צפרדעים, אמר הקדוש ברוך הוא, לא תתחיל תחלה אלא בו, שנאמר ובכה ובעמך.

ויש לומר, כי מכת דם היתה פגיעה באלהיהם ואילו פרעה הרגיש עצמו אלוה, ולא ראה היאור כאלוה שלו, ממילא אין כל טעם שיענש במכת דם שפגעה באלוהי מצרים.

רדיו קול תבונה

רדיו "קול תבונה" הוקם ע"י המרכז למורשת מרן - להבין ולהשכיל בניהולו של הרב אליהו דניאל אוזן, במטרה להביא לציבור תוכן תורני ברמה גבוהה. ברדיו ניתן להאזין לתוכניות במגוון נושאים: הלכה, דיני ממונות, תנ"ך, כשרות, חינוך ילדים, פרשת השבוע ועוד.

לשידורי הרדיו ניתן להאזין באפליקציה: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.koltvuna> או באתר, <https://kol-tvuna.co.il/>

וכן בטלפון: 08-30-12-400 בדרכים הנ"ל ניתן להאזין גם לארכיון התוכניות (הקלטות לאחר השידור).